

BARBARA JANCZAK, MAŁGORZATA SERAFIN

Biblioteka Strahovska w Pradze – perła bibliotek klasztornych

Biblioteka Strahovska jest jedną z nielicznych bibliotek, które mogą zrekonstruować swoją nieprzerwaną historię od XII wieku, i jedną z dwóch (obok Biblioteki Kapitulnej na Hradczanach) w Pradze, pochodzących z okresu romańskiego. Należy do klasztoru premonstratensów (norbertanów) na Strahovie, który położony jest u stóp wzgórza Petřín, górującego nad Małą Straną – jedną z dzielnic Pragi. Ta zacna i zasłużona dla czeskiej kultury instytucja nie doczekała się dotychczas w polskim piśmiennictwie bibliotekarskim żadnego opracowania. Niniejsza publikacja jest próbą wypełnienia tej luki. W szkicu niniejszym chcielibyśmy – opierając się na istniejących opracowaniach drukowanych i internetowych (przede wszystkim czeskich)¹ – przedstawić polskim czytelnikom Bibliotekę Strahovską, jej historię i teraźniejszość.

Z historii Biblioteki Strahovskiej

Biblioteka, jako jedna z nielicznych, może się poszczycić ponad 850-letnią nieprzerwaną historią. Jej dzieje są tak ściśle powiązane z historią klasztoru, że właściwie trudno je omawiać w izolacji od wydarzeń związanych z samym klasztorem.

¹ Część artykułu dotycząca historii biblioteki oparta jest na informacjach pochodzących ze strony internetowej Klasztoru Strahowskiego <http://www.strahovskyklaster.cz> oraz publikacji E. G. Šidlovský'ego, *Strahov*, Úvaly 1995.

Pierwsi norbertanie przybyli na Strahov w 1140 roku, trzy lata później został zbudowany pierwszy klasztor. Jego fundatorem był biskup ołomuński Jindřich Zdík przy wsparciu biskupów praskich Jana i Oty oraz księcia (a później króla) Władysława II i jego żony Gertrudy. Pierwsze zabudowania klasztorne były drewniane. Kościół zbudowany w połowie XII wieku (albo początkowo tylko jego chór) był pierwszą budowlą z kamienia. Pod koniec XII wieku praktycznie wszystkie zabudowania były kamienne, wzniesione w stylu romańskim.

Początki księgozbioru biblioteki klasztornej na Strahovie sięgają daty założenia klasztoru, a więc pierwszej połowy XII wieku. W literaturze przedmiotu znajduje się mało informacji na temat najwcześniejszej działalności biblioteki. Wiadomo jedynie, że klasztor słynął ze swego księgozbioru od najdawniejszych czasów. Pierwsze książki trafiły do biblioteki z innych miejsc lub też powstały w klasztorным scriptorium, założonym przypuszczalnie przez biskupa Zdika. Z tego właśnie scriptorium pochodzi pięć XII-wiecznych manuskryptów przechowywanych w Bibliotece Strahovskiej oraz cztery dalsze przechowywane w innych bibliotekach Pragi. Wszystkie one zostały wykonane tą samą ręką i noszą inskrypcję *Iste liber est ecclesie Syon, que et Strahov dicitur*. Rękopisy te (wśród nich *Moralia* Grzegorza Wielkiego i dwa tomy *De civitate Dei* św. Augustyna) podarował Strahovowi najprawdopodobniej Zdík, chcąc tym samym rozbudzić zainteresowania intelektualne mnichów i zakonników nowego opactwa². Źródła podają też, że król Karol IV wspierał scriptoria klasztorne, przyczyniając się do powstania dzieła nazywanego zbiorowo Czeską Szkołą Iluminacji³. Chociaż zachowało się wiele kodeksów łacińskich z najstarszej biblioteki, należy stwierdzić, że w ciągu stuleci rozwój biblioteki, podobnie jak i klasztoru, był wielokrotnie zakłócany przez burzliwe wydarzenia historyczne i losowe. W 1258 roku pożar dotkliwie uszkodził budynki klasztoru. Poważne zniszczenia dotknęły również bibliotekę. Wkrótce jednak klasztor został odbudowany, a dzięki hojności czeskich książąt mógł przeżywać kolejny okres rozkwitu, co wymownie potwierdza fakt, że Strahov stał się w tym czasie składnicą Biblioteki Królewskiej.

Podczas wojen husyckich (1419-1436), w 1420 roku, opactwo zostało splądrowane przez zwolenników Jana Husa i – w wyniku walk – porzucone na 18 lat. Badania archeologiczne dowiodły, że choć w czasie tych wojen

² *History of the private, royal, imperial, monastic and public libraries* (2007), <http://www.libraries.gr/nonmembers/en/libraries/strahof.htm>.

³ K. Murphy, *A comprehensive history of the Strahov Library: Prague Summer Seminar* (2006), http://www.il.unc.edu/~wildem/Prague_Seminar_2006/Murphy-paper.2006-12-18.pdf.

klasztor nie został zburzony, to częściowemu zniszczeniu uległ księgozbiór (co do oceny rozmiarów zniszczenia pojawiają się rozbieżności)⁴.

Podczas długiego okresu następującego po wojnach, kiedy klasztor był opuszczony (aż do 1438 roku), część kolekcji książek prawdopodobnie gdzieś schowano i dopiero później wróciła do biblioteki⁵. Zdaniem Šidlovský'ego do końca XVI wieku klasztor raczej wegetował, niż żył, a wszelkie próby jego odbudowy były nieskuteczne⁶.

Do materialnego i duchowego odrodzenia klasztoru przyczynił się dopiero Jan Lohel (opat w latach 1586-1612, a następnie arcybiskup Pragi), który m.in. przeprowadził rekonstrukcję kościoła, założył pracownię, wybudował nowe dormitorium, zlecił przygotowanie projektu ogrodów klasztornych i odzyskał znaczną część mienia. Biblioteka została wówczas odbudowana i utworzono trzon nowego księgozbioru. Dzięki tym zabiegom biblioteka szybko odzyskała dawną świetność i weszła w kolejny okres rozkwitu⁷.

Kontynuatorami dzieła Lohela byli jego następcy – Kašpar Questenberg i Kryšpin Fuk. Za czasów tych trzech opatów dokonano rozbudowy klasztoru w stylu renesansowym⁸. Questenberg powiększył kolekcję biblioteki i czynił starania zmierzające do wybudowania dla niej nowego budynku, udaremnione przez inwazję Szwedów w czasie wojny trzydziestoletniej. W 1648 roku regiment generała Königsmarka spustoszył klasztor i Szwedzi wywieźli na północ Europy większość księgozbioru.

Jednakże w 1665 roku biblioteka wzbogaciła swoją kolekcję dzięki nabytciu przez opata Vincenca Franka książek Freislebena z Jihlavy. Po wojnie trzydziestoletniej dzięki opatowi Jeronýmowi Hirnheimowi (1671-1679) Biblioteka Strahovska otrzymała nową siedzibę dla swoich zbiorów – barokową salę zaprojektowaną przez prażanina włoskiego pochodzenia Giovanniego Domenica Orsiego. Sala ta, zwana Teologiczną, swoją świetnością dorównywała wspaniałości całego opactwa. Jej budowę ukończono w 1671 roku, a wewnątrz urządzono w 1679 roku. Miała ona pomieścić powiększające się po podpisaniu pokoju westfalskiego zbiory książek. Mniej więcej w tym czasie (1672 rok) spisano statut biblioteki⁹. Kiedy po śmierci Hirnheim'a zinentaryzowano księgozbiór biblioteki, liczył on 5564 tomy¹⁰. W 1727 roku

⁴ W artykule poświęconym historii biblioteki Kate Murphy (2006) dokonuje przeglądu literatury na ten temat i przedstawia występujące w piśmiennictwie sprzeczności w opisach dziejów klasztoru, a szczególnie jego księżnicy.

⁵ P. Kneidl, A. Rollova, P. Preiss, *Strahovská knihovna: památníku národního písemnictví: historické sály, dějiny a růst fondů*, Praha 2006, s. 168.

⁶ E. G. Šidlovský, op. cit., s. 4.

⁷ *History of the private...*

⁸ *Praga*, Bielsko-Biała 2007, s. 251-255.

⁹ *Strahov Monastery* (2007), <http://www.strahovskyclaster.cz/>.

¹⁰ P. Kneidl, A. Rollova, P. Preiss, op. cit., s. 168.

z okazji setnej rocznicy sprowadzenia relikwii św. Norberta Salę Teologiczną wydłużono o kilka metrów i udekorowano nowymi barokowymi freskami. Wykonawcą fresków był norbertanin strahovski, malarz Siard Nosecký.

Pod koniec XVII wieku do Biblioteki Strahovskiej zaczęły napływać dary będące częścią kolekcji lub całymi zbiorami bibliotek należących do dygnitarzy kościelnych i wykładowców praskiego uniwersytetu. W efekcie, w nowym katalogu biblioteki w roku 1756 odnotowano zwiększenie liczby książek do 12 tysięcy tomów. Pojawiła się zatem potrzeba budowy nowego pomieszczenia dla tych cennych nabytków. W tym czasie doszedł do władzy cesarz Józef II (1780 rok). Zajął się on reformowaniem kościoła i likwidacją tych klasztorów, które nie mogły się wylegitymować społecznie użyteczną aktywnością. Na rynku pojawiło się wiele książek, które tanio kupione zostały przez Strahovską Bibliotekę.

Klasztorowi Strahowskiemu groziło zanknięcie i pewnie zostałyby zlikwidowany, gdyby nie opat Waclaw Mayer, który zaproponował, by obok istniejącej biblioteki klasztornej otworzyć drugą – publiczną. Propozycję zaakceptował cesarz i w ten sposób klasztor nie podzielił losu innych zniesionych opactw, a wkrótce wzbogacił się o nową salę biblioteczną. Tak powstała wspianiała, zbudowana w stylu klasycystycznym Sala Filozoficzna. Budynek, według projektu Jana Ignaca Palliardiego, wzniesiono w 1783 roku, a następnie, w latach 1794-1797, dostosowano go do rozmiarów okazjnie nabytych mebli bibliotecznych z drzewa orzechowego, pochodzących ze zlikwidowanego właśnie klasztoru norbertanów w Louce koło Znojma. Meble te, zaprojektowane przez Jana Lahofera, przerobiono, nadając im wczesnoklasycystyczny charakter. Szczyt rozwoju biblioteki przypadł na okres od końca XVIII wieku do około 1870 roku, czyli w czasie narodowego odrodzenia Czech, będącego reakcją na intensywną germanizację. Klasztor Strahowski stał się ważnym ośrodkiem tego ruchu, a kierujący w tym czasie biblioteką G. J. Dlabač powiększył zasób czeskich rękopisów i książek z okresu renesansu oraz zapoczątkował zbiór ówczesnych czasopism, które stanowią dzisiaj unikalną kolekcję.

Na przełomie XVIII i XIX wieku Biblioteka Strahovska stała się miejscem odwiedzin wielu znanych osób. W najstarszej książce odwiedzin, którą prowadzono od 1792 roku, odnotowano wizyty m.in. brytyjskiego archeologa i męża stanu Williama Hamiltona, jego żony Emmy Hamilton (Lady Emma Hamilton była jedną z pierwszych kobiet, które otrzymały pozwolenie na wejście do biblioteki; wcześniej zabraniała tego reguła zakonna) oraz admirała Nelsona (1800 rok), jak również księżniczki austriackiej i żony Napoleona Bonapartego – cesarzowej Marii Ludwiki (1812 rok).

W drugiej połowie XIX wieku nastąpił okres pewnej stagnacji, po którym, w pierwszej połowie XX wieku, zbiory powiększały się dzięki lic-

nym ofiarodawcom: kolekcjonerom, zakonnikom, a także takim instytucjom, jak Czeska Akademia Nauki i Sztuki. Praca w bibliotece skupiała się na katalogowaniu księgozbioru. Rozpoczął ją strahovski bibliotekarz Cyryl Straka, a kontynuował jego następca Vit Hůlka¹¹.

Niemiecka okupacja Czech i Moraw zaczęła się 15 marca 1939 roku. Instytucje nauki i kultury zostały zamknięte i rozgrabione. Straty materialne poniosły także biblioteki, zwłaszcza posiadające tak cenne zbiory, jak Biblioteka Strahovska.

Po II wojnie światowej Biblioteka na Strahovie nie podzieliła losu innych prywatnych i kościelnych zbiorów w Czechach, które zostały zlikwidowane przez państwo. Mimo usunięcia norbertanów z klasztoru zbiory biblioteki przetrwały czasy komunizmu w całości pozostawione w jednym miejscu. W 1950 roku biblioteka została wcielona do nowo powstałego Muzeum Literatury Narodowej, a rok później otwarta dla publiczności. W tym momencie jej księgozbiór liczył blisko 130 tysięcy tomów, w tym 2 tysiące rękopisów, 2 tysiące pierwodruków i wiele starodruków pochodzących z lokalnych i europejskich drukarni¹².

W tym czasie rozpoczął się nowy okres rozwoju biblioteki. Liczba 130 tysięcy tomów wzrosła do 900 tysięcy. Pierwszym dużym nabytkiem było blisko 400 tysięcy tomów literatury monastycznej z północnych i środkowych Czech. Zbiory były systematycznie powiększane, szczególnie w zakresie XIX- i XX-wiecznej literatury czeskiej.

W 1960 roku przystąpiono do restauracji i renowacji budynku. Klasztor na Strahovie, jako cenny zabytek, został objęty specjalnym programem, a prowadzone tu badania archeologiczne pozwoliły odsłonić i zrekonstruować jego romańską część.

Po zmianie sytuacji politycznej w 1989 roku biblioteka wraz z całym skonfiskowanym majątkiem po niemal czterech dziesięcioleciach została zwrócona norbertanom. Przybyli tu nowi zakonnicy oraz powrócili ci, których wcześniej wysiedlono. Odrodziło się życie duchowe i przeprowadzono prace rekonstrukcyjne (odrestaurowano kościół, wybudowano nową galerię obrazów, odnowiono bibliotekę, zadbano o zaplecze techniczne). Muzeum Literatury zajmuje już tylko niewielką część klasztornych pomieszczeń. Klasztor przez lata wywierał ogromny i wielostronny wpływ na życie duchowe, społeczne i polityczne Czech i Moraw jako najważniejszy ośrodek edukacyjny, z którym związani byli najwięksi myśliciele i artyści cesarstwa.

¹¹ Ibidem, s. 169.

¹² Ibidem.

Stan obecny

Biblioteka Strahovska obecnie jest instytucją naukową. Oprócz działalności bibliotecznej pełni funkcję muzealną, udostępniając do zwiedzania swoje reprezentacyjne sale biblioteczne (Teologiczną i Filozoficzną) oraz Gabinet Osobliwości. Posiada też dwa duże magazyny, czytelnię i katalog. Swe zbiory udostępnia badaczom tylko w czytelni.

Sala Teologiczna

Jak już wspomniano, najstarszą część Biblioteki Strahovskiej – Salę Teologiczną – wybudowano w latach 1671-1679 według projektu włoskiego architekta Giovanniego D. Orsiego w miejscu starszej biblioteki zniszczonej przez armię szwedzką. Posiada ona wczesnobarokowe sklepienie kolebkowe, jest bogato zdobiona sztukateriami oraz freskami, które powstały w latach 1724-1727¹³. Ich autorem jest norbertanin ze Strahova Siard Nosecký. Freski są inspirowane przez Biblię (Księgę Mądrości i Księgę Przysłów, Psalmi i Nowy Testament) oraz traktaty filozoficzne fundatora sali – opata Hirnheimma. Lakoniczny opis malowideł podaje przewodnik po Pradze wydawnictwa Pascal:

Cykl 25 fresków przedstawia symbolicznie poszukiwanie mądrości w powiązaniu z miłością do nauki i literatury. Południową część sklepienia zajmuje malowidło *Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny*, dalej można zobaczyć apoteozę budowy biblioteki, sceny nauczania Chrystusa w Świątyni i stworzenia świata, wreszcie fresk z grupą pięciu mężczyzn zastanawiających się nad kulą ziemską, który symbolizuje granice ludzkiego poznania wobec złożoności świata¹⁴.

Nazwa sali nawiązuje do tematyki znajdującej się tu kolekcji. Mieści ona około 18 tysięcy tomów literatury teologicznej, przy czym na północnej ścianie znajdują się wyłącznie wydania Biblii lub jej fragmentów w różnych językach. Książki są ułożone na półkach w pozycji stojącej, co jest charakterystyczne dla barokowej koncepcji biblioteki, w odróżnieniu od romańskiego układu skarbcowego czy gotyckiego – pulpitowego. Znajdujące się nad półkami złożone drewniane ozdoby z drewnianymi kartuszami ułatwiały pracę bibliotekarską, gdyż obrazki w kartuszach z napisami identyfikowały rodzaj literatury przechowywanej na półkach.

¹³ E. G. Šidlovský, op. cit., s. 24.

¹⁴ *Praga*, s. 253.

Po obu stronach Sali Teologicznej ustawione są globusy ziemskie i gwiazdne, pochodzące z XVII, XVIII i XIX wieku. Niektóre z nich pochodzą z pracowni holenderskiej rodziny Blaeu, specjalizującej się w produkcji map, atlasów i globusów. W tej sali znajduje się również późnogotycki drewniany posąg św. Jana Ewangelisty, trzymającego w lewym ręku woreczek z książką. Inny ciekawy eksponat to koło kompilacyjne wykonane w 1678 roku na zlecenie opata Hirnhheima. Na jego półkach skryba rozkładał źródła, z których korzystał. Dzięki tzw. mechanizmowi planetarnemu w czasie obracania koła półki utrzymywały ten sam kąt nachylenia, dzięki czemu książki się nie zsuwały¹⁵.

Sala Filozoficzna

Powstała później, ale większa Sala Filozoficzna wybudowana została z inicjatywy opata Mayera według projektu Palliardiego w 1783 roku i niemal natychmiast poddano ją przebudowie (zakończonyj w 1792 roku). Przebudowa ta była niezbędna, by w nowej sali mogły pomieścić się okazaźnie nabyte szafy biblioteczne pochodzące ze zlikwidowanego klasztoru Louka. Freski na monumentalnym sklepieniu, wykonane w 1794 roku przez wiedeńskiego malarza rokokowego Franza Antona Maulbertscha, przedstawiają alegoryczne wyobrażenia filozofii i nauki we wzajemnej harmonii z religią oraz wędrówkę ludzkiego ducha w poszukiwaniu Prawdy. Na środku znajduje się wyobrażenie triumfu Bożej Opatrzności w trakcie historycznego rozwoju ludzkości: od Starego Testamentu, reprezentowanego przez Mojżesza z tablicami dziesięciu przykazań w otoczeniu postaci Adama i Ewy, Salomona, Dawida, Aarona, Melchizedeka i innych, do św. Pawła na Aegypcie przy ołtarzu poświęconym nieznanemu Bogu. Jest tu przedstawiona grupa Ojców Kościoła oraz święci patroni Czech – św. Ludmiła, św. Waclaw, św. Jan Nepomucen oraz św. Norbert. Znajduje się tu również portret opata Mayera. Oprócz nich zostały przedstawione postaci Aleksandra Macedońskiego, Arystotelesa, Diogenesa, Sokratesa, Galena, Eskulapa, Platona i Demokryta. Na głównym miejscu pod freskiem z grupą francuskich encyklopedystów mieści się ich *Encyklopedia*.

Bogato rzeźbione szafy na książki z drzewa orzechowego wykonane i zainstalowane przez Jana Lahofera z Tasovic szczelnie zasłaniają ściany. Mieszczą one około 50 tysięcy tomów, w tym encyklopedie oraz książki z takich dziedzin, jak filozofia, matematyka, fizyka, astronomia, literatura piękna, poezja, sztuka, historia i inne. Najwyższe rzędy książek w szafach

¹⁵ Strahov Monastery.

są dostępne jedynie z galerii, do której prowadzą ukryte spiralne schody zamaskowane zasłonami imitującymi grzbiety książek. W sali stoi inkrustowana masą perłową szafa mieszcząca dziesięć tomów podarowanych bibliotece w 1813 roku przez cesarżową Marię Ludwikę – czterotomowe dzieło *Musée Français Crozé-Magnana* z reprodukcjami obrazów i figur z Luwru oraz sześć tomów *Liliaceae* J.P. Redouté'a. Należy wspomnieć również o atlasach Bleue'a z XVII wieku oraz *O obrotach sfer niebieskich* Mikołaja Kopernika z 1543 roku¹⁶.

Gabinet Osobliwości

Gabinet Osobliwości został zakupiony w 1798 roku od barona Karla Jana Erbena. Kolekcja jest odzwierciedleniem renesansu rudolfińskiego z typowym dla niego zainteresowaniem tym, co tajemnicze i godne podziwu. W jej skład wchodzi kolekcja przyrodnicza (fauna morska, zbiory owadów, minerałów i woskowych replik owoców). Prawdziwą ciekawostką są tutaj spreparowane szczątki wymarłego ptaka dodo (*Dodo neptus*) oraz dwie spreparowane trąby słońca i ząb narwala (wcześniej uznawany za róg jednoroźca).

Oprócz eksponatów przyrodniczych w zbiorach znajduje się również kolekcja „archeologiczna”: ceramika, kajdany, chłopska broń husytów oraz mapa przedstawiająca historię klasztorów norbertanów w latach 1120-1727.

W kolekcji są także eksponaty militarne: model okrętu z przełomu XVII i XVIII wieku, lufa armaty, pięć kul armatnich, buty jeździeckie z czasów oblężenia Pragi przez wojska francuskie w 1742 roku, trzy polskie kopie, łuk tatarski i inne. W korytarzu znajduje się wiele tomów ksiąg z zakresu medycyny, prawa, hutnictwa i alchemii oraz biblioteka dendrologiczna (ksyloteka) z 1825 roku, wykonana przez Karela z Hinterlagen. Składa się ona z 68 tomów; każdy poświęcony jest jednemu gatunkowi drzewa, które rośnie na obszarze Czech. Okładki są wykonane z drewna gatunku, któremu dany tom jest poświęcony, grzbiet – z kory. Wewnątrz znajdują się bogate ilustracje przedstawiające korzenie, gałęzie, liście kwiatostany, owoce, przekroje gałęzi oraz szkodniki. Za ksyloteką, tylną ścianę ozdabia perspektywiczne malowidło z 1825 roku autorstwa Achbauera, które sprawia wrażenie, że korytarz jest znacznie dłuższy.

Na specjalnym statywie prezentowane jest faksymile Ewangeliarza Strahovskiego. Manuskrypt ten jest arcydziełem okresu romańskiego, powstał w IX wieku w kręgu szkoły trewirskiej. W X wieku był ozdobiony czterema pełnostronicowymi ilustracjami Ewangelistów.

¹⁶ P. Kneidl, A. Rollova, P. Preiss, op. cit., s. 171.

Zawartość księgozbioru

Biblioteka posiada około 140 tysięcy woluminów, w tym 2 tysiące rękopisów i 2600 inkunabułów¹⁷. Zbiór inkunabułów jest drugi co do wielkości w Czechach (po kolekcji Biblioteki Narodowej w Pradze). Natomiast kolekcja rękopisów jest wyjątkowo cenna i zaliczana do najbogatszych w Republice Czeskiej. Jej znaczącą część tworzy 90 ilustrowanych manuskryptów. Najstarszy rękopis to iluminowany Ewangeliarz z Tours datowany na 860 rok. Spośród rzadkich kodeksów rękopiśmiennych powstałych w Strahovie wymienić trzeba kodeks zawierający *Historię Anglii* Bedy Czcigodnego, opis najazdu Italii przez Fryderyka Barbarossę, stare czeskie tłumaczenie sprawozdania z podróży Jana Mandevilla oraz *Tristiana i Izoldy*. Są tu również cenne tłumaczenia Biblii oraz wiele teologicznych pism z XIV i XV wieku. Wśród bogato iluminowanych rękopisów jest *Pontyfikał* Alberta von Sternberk. Z późnego gotyku pochodzi Biblia datowana na 1446 rok. Kolekcja rękopisów zawiera również prace medyczne, botaniczne i filozoficzne. Jest tu także wiele prac Jana Husa. Spośród rękopisów z końca XVI i początku XVII wieku można wyróżnić bardzo interesujące bogato ilustrowane *Godzinki* lub opis podróży Bedřicha z Donina. Z tego okresu pochodzi też zbiór widoków miast czeskich, oryginalny szkicownik Jana Willenberga¹⁸.

Również wiele inkunabułów to unikaty w skali światowej lub europejskiej, niezwykle cenne nie tylko z uwagi na wartość finansową, ale również ze względu na znaczenie historyczne. Są to dzieła tak wybitnych typografów, jak: Aldusa Manutiusa z Wenecji, Christophe'a Plantin z Antwerpii czy holenderskiej rodziny Elsevier, a także pochodzące z XIX wieku druki Giambattisty Bodoniego.

Biblioteka ze względu na wyjątkowy charakter i wartość zbiorów nie wypożycza ich na zewnątrz klasztoru, czytelnicy korzystają z nich na miejscu w czytelni.

Księgozbiór podręczny czytelni zawiera literaturę encyklopedyczną, ułatwiającą studiowanie starych ksiąg (*Encyclopaedia Britannica*, *Brockhaus*, *Allgemeines Künstlerlexikon*, *Lexikon für Theologie und Kirche*, *Theologische Realenzyklopädie*, *Lexikon des Mittelalters*) oraz kilka specjalistycznych tytułów (zwłaszcza w dziale dotyczącym norbertanów), czasopisma („*Analecta Praemonstratensia*”, „*Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien*”, „*Časopis katolického duchovenstva*”, „*Sborník Historického kroužku*”), specjalistyczne słowniki (*Historisches Wörterbuch der Philosophie*, *Dizionario degli istituti di perfezione*) i inne materiały z zakresu historiografii, historii sztuki i teologii.

¹⁷ E. G. Šidlovský, op. cit., s. 22.

¹⁸ P. Kniedl, A. Rollova, P. Preiss, op. cit., s. 169.

Poszukiwanie dokumentów umożliwia znajdujący się w czytelni katalog kartkowy, który był uzupełniany do 1950 roku. Jest to alfabetyczny katalog autorski wszystkich zbiorów (również inkunabułów i rękopisów) z odsyłaczami w przypadku ważnych słów kluczowych (np. Praga, Czechy itp.). Trzy piąte kolekcji rękopisów jest dostępne w katalogu drukowanym, opracowanym przez B. Rybę. Nabytki do 1992 roku można odnaleźć w „Spisie nowych nabytków”. Część z nich została skatalogowana.

Obecna działalność biblioteki

Biblioteka na Strahovie jest drugą działającą nieprzerwanie najstarszą biblioteką kościelną w Czechach. Wciąż funkcjonuje jako instytucja naukowa dostępna dla wszystkich badaczy.

W 1991 roku norbertanie rozpoczęli konwersję katalogu kartkowego na elektroniczny. Jest on tworzony w programie Clavius. W bazie znajduje się około 30% nabytków sprzed 1950 roku i prawie wszystkie pozycje zgromadzone po 1991 roku. Są to stare karty katalogowe: litery A-J (zawierające informacje o rękopisach, inkunabułach, starodrukach, drukach z XIX i XX wieku do 1950 roku), opracowane nabytki z lat 1991-2001 (przede wszystkim książki wydane przed XIX wiekiem) oraz wszystkie dokumenty nabyte od początku 2002 roku (nawet nieskatalogowane).

W katalogu elektronicznym nie ma jeszcze starych kart katalogowych: litery K-Z (są w trakcie opracowania) i nieskatalogowanych nabytków z lat 1991-2001 (spis nowych nabytków jest dostępny w oddziale opracowania).

Trwają prace nad publikacją specjalnego naukowego katalogu ilustrowanych rękopisów Biblioteki Strahovskiej. Praca ta ma na celu popularyzację kolekcji z punktu widzenia wkładu czeskiego iluminowania książek do dziedzictwa europejskiego.

Norbertanie otrzymali grant od czeskiego Ministerstwa Kultury na digitalizację swoich rzadkich zbiorów (Projekt GA 404/06/0007 – „Katalog Ilustrowanych Rękopisów Biblioteki Strahovskiej”). Digitalizacja rozpoczęła się w 1991 roku. Zaczęto od rękopisów średniowiecznych i unikalnych książek będących w złym stanie fizycznym (np. kolekcja rysunków Jana Rudolfa Sporcka). Wszystkie wersje cyfrowe rękopisów i druków strahovskich stanowią wkład biblioteki w czeski program digitalizacji cennych dzieł i są dostępne w bazie Manuscriptorium na stronie <http://www.manuscriptorium.com>.

Biblioteka Strahovska uczestniczy w tym ciekawym projekcie pilotowanym przez Bibliotekę Narodową Republiki Czeskiej i firmę komputerową AiP Beroun Ltd. Inicjatywa podjęta została jako pilotażowy projekt digitalizacji w ramach pierwszego programu UNESCO „Pamięć świata” („Memory of the

World”) w 1992 roku. Obecnie prowadzona jest w ramach programu MMSB („Memoriae Mundi Series Bohemica”). Zawiera ponad tysiąc cyfrowych wersji rękopisów i starych druków (w końcu 2004 roku w pełni zdigitalizowanych obiektów było już 1508) – blisko 550 tysięcy stron pełnych tekstów zdigitalizowanych przez 30 partnerów w Republice Czeskiej i za granicą. Roczny przyrost materiałów w bazie utrzymuje się na poziomie od 105 tysięcy do 120 tysięcy stron. Baza Manuscriptorium, wbrew nazwie, zawiera nie tylko rękopisy, ale również stare druki i inne tzw. dokumenty rzadkie.

Dalekosiężnym celem projektu jest stworzenie wirtualnej przestrzeni badawczej mającej za podstawę historyczne dokumenty. Bibliograficzny opis danych tworzony jest w formacie MASTER (Manuscript Access through Standards for Electronic Records) DTD (Document Type Definition) dla opisów bibliograficznych manuskryptów. Format oparty jest na języku XML o strukturze nawiązującej do standardu Library of Congress METS. Od początku 2004 roku w bazie akceptowane są również zapisy w formacie UNIMARC (opracowano narzędzie do konwersji pomiędzy oboma formatami). Również inne formaty mogą być konwertowane i dołączane do bazy. Cyfrowa biblioteka rękopisów posiada własny katalog OCHBR (Open Catalogue of Historical Book Resources).

Digitalizacji poddawane są nie tylko księgi z własnej kolekcji Biblioteki Narodowej, lecz także rzadkie obiekty z czeskich muzeów regionalnych, zamków czy klasztorów. Czeski program digitalizacji opiera się na bazie wielkiej aktywności badawczej. Zainteresowanie dla możliwości uzupełniania bazy istnieje także za granicą, dlatego pracuje nad nią 18 partnerów z Unii Europejskiej. Między innymi w 2003 roku umowa międzynarodowa została podpisana z Biblioteką Uniwersytecką we Wrocławiu. W tej chwili zasoby Manuscriptorium udostępniane są bezpłatnie wszystkim partnerom projektu, natomiast dla pozostałych chętnych – na licencji (około 150 € rocznie).

Biblioteka Strahovska posiada swoją stronę internetową dostępną pod adresem <http://www.strahovskyklaster.cz>. Osobą odpowiedzialną za bibliotekę jest norbertanin O. Evermod Gejza Šidlovský. Oprócz niego pracuje tu ośmiu bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem i opracowaniem zbiorów oraz obsługą użytkowników. Wydawane są dwa czasopisma: od 1995 roku rocznik „Bibliotheca Strahoviensis”, a od 1999 roku seria „Bibliotheca Strahoviensis. Series Monographica”.

Zakończenie

Podsumowując prezentację jednej z najwspanialszych bibliotek klasztornych na świecie, szczytując się wielowiekową historią, należy odnotować,

że podobnie jak w przeszłości, tak i obecnie Biblioteka Strahovska ma ogromne znaczenie kulturalne. Jej bezcenne zbiory zaliczane są do najbogatszych w Republice Czeskiej. Ilustrują one historię księgarstwa od IX do XVIII wieku. Wśród nich znajdują się unikaty w skali światowej lub europejskiej.

Biblioteka zasługuje na zainteresowanie nie tylko ze względu na swe unikalne zbiory, ogromną wartość muzealną jej urokliwych pomieszczeń i ich zabytkowego bogato zdobionego wyposażenia oraz imponującą kolekcję ciekawych eksponatów, ale również z uwagi na jej aktualną działalność naukową, usługową i oświatową – gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów, udostępnianie sal do zwiedzania oraz współtworzenie bazy cyfrowych kopii najcenniejszych egzemplarzy. Prowadzona przez nią digitalizacja rzadkich zabytków piśmiennictwa umożliwia dostęp do najcenniejszych dzieł Europy z dowolnego miejsca na świecie. Biblioteka Strahovska zatem to nie tylko obiekt o walorach zabytkowo-muzealnych, ale równocześnie dobrze funkcjonująca nowoczesna biblioteka.